

KUIDAS MÄLETADA KOHTA: TEEMAÕHTUD VALGJÄRVEL

Kristiina Praakli

Kõik kogukonnad kannavad endas mälestusi ja lugusid, moodustades osa kohalikust kultuuripärandist. Millised kohad on aga kogukonnale olulised ning kuidas kogukond ise oma lugu jutustab?

Sissejuhatavat

Ajaloolisel Vana-Võromaal, Põlva maakonna lääneosas paikneva Valgjärve küla kujunemisest, kohanimest ja varasemast uurimisloost (vt ka Allikas 1971; Toomet 1990) andsin koos Pire Terasega ülevaate aastaraamatu eelmises numbris (2023). Selles kirjutises peatun 2024. aasta kevadel siinkirjutaja eestvedamisel Valgjärvel toimunud teemaõhtutel, mida aitas korraldada Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskus ning mida rahastati Eesti Rahvakultuuri Keskuse Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetusmeetmest.

Valgjärve teemaõhtute taustal on autori viimaste aastate välitööd Valgjärvel ja naaberkülades. Teemaõhtud on üks suulise arutelu vorme, selles kontekstis kogukondlikud kokkusaamised, mis toimusid kohalugude talletamise eesmärgil. Teemaõhtutel sai igaüks anda oma panuse ühisesse andmekorjesse. Just see oligi Valgjärve teemaõhtute peamine mõte – luua kuueks kevadõhtuks Valgjärve hiljuti avatud külakeskusesse kohtumispaik, kus Valgjärve elanikud said jagada oma mälestusi ja teadmisi ning tutvuda autori senise uurimistööga. Korraldatud teemaõhtuid võib vaadelda autori varasema andmekorje jätkuna, kus individuaalselt kogutud lood ja arhiivimaterjalidest leitu koonduvad ja põimuvad ühises ruumis ning ühiselt meenutatud ja vahendatud lugudeks.

Teemaõhtute korraldusest

Valgjärve küla kohalugude talletamiseks toimus 2024. aastal kuus kõigile avatud teemaõhtut: Valgjärve kohanimed (28.03), kolhoos (11.04), kool (25.04), kultuuri- ja hariduselu (2.05), Valgjärvelt pärit (16.05) ja Valgjärve telemast (23.05) (vt joonis 1). Teemaõhtud lõpetas ühismatk ajaloolise Valgjärve mälukohtadesse (nt endised mõisahooned, rahva- ja koolimajade ning kõrtside asukohad, piirkonna kõrgemad tipud, telemast). Ühiselt vaatasime üle ka Valgjärve Wikipedia lehekülje. Aruteludest ei jäänud kõrvale seegi, kust võiks kulgeda Valgjärve matkarada või millised mälupaigad vääriksid avalikus ruumis esiletõstmist ja tähistust (vt joonis 2).

Teemaõhtute formaat pälvis palju positiivset tagasisidet ning vaatamata sellele, et mitmed toimumisajad langesid kokku kevadiste aia- ja

VALGJÄRVE TEEMAÕHTUD

Olete kõik lahkesti oodatud kassa rääkima Valgjärve teemaõhtutel!

Valgjärve raamatukogu-külakeskus alustab koostöös Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuringute keskusega Valgjärvest kõnelevate teemaõhtutega.

Tule ja ütle ka sina oma sõna sekka ning aita talletada Valgjärve kohalugu ning keele- ja kultuuripärandit.

Teemaõhtud toimuvad järgmistel kuupäevadel
Valgjärve raamatukogu-külakeskuses kell 17:30-19:00

	28.03	VALGJÄRVE KOHANIMED
	11.04	LUGUSID VALGJÄRVE KOLHOOSIST
	25.04	LUGUSID VALGJÄRVE KOOLIST
	02.05	VALGJÄRVE KULTUURI- JA HARIDUSELU
	16.05	VALGJÄRVELT PÄRIT
	23.05	VALGJÄRVE TELEMAST

Teemaõhtuid veab tartlane ja valgjärvelane
Kristiina Praakli (tel 5624 0553)

Joonis 1. Teavitust ja kutset osalema Valgjärve teemaõhtutel. Kujundus: Maris Kikkatalo.

Joonis 2. Teemaõhtute läbiviija Kristiina Praakli ühismatkal Arinomäel. Foto: Margit Kõiv.

põllutöödega, oli osalejaid rohkesti (10–22 osalejat eri õhtutel) ning juttugi jätkus alati kauemaks kui algselt kavandatud paariks tunniks. Enamik osalejatest olid Valgjärve või naaberkülade elanikud, kelle seotus kohaga ulatub mitmetesse põlvkondadesse või kes olid Valgjärvele jõudnud varases lapsepõlves või noores täiskasvanueas (nt endised õpetajad). Nendegi isiklik ajalugu Valgjärvel saab alguse 1950.–1960. aastatest. Osalejate seas oli ka juba Valgjärvelt lahkunud (nt vilistlased), samuti koduloouurijaid naaberküladest.

Suuliselt kõneldu salvestamist teemaõhtute vorm paraku ei võimalda. Küll aga pakkusid teemaõhtud tänuväärset võimalust täiendada varasemalt kogutud ainekogu uute infokildudena, täpsustada kohanimesid, talude asukohti, paigutada kaardile kunagised talu- ja metsateed, tuvastada fotodel olevaid inimesi. Kohanimede kaardistamiseks sai igatüks meenutada ja kirjeldada sedagi, kust kulges igäühe koolitee ja milliseid kohti see läbis (talud, teed, loodusobjektid ja nende nimed) või kust Valgjärve kellegi jaoks algab. Need uued teadmised dokumenteerisin kirjalikult päevikumärkmete vormis.

Teemaõhtud olid üles ehitatud järgmiselt: alustuseks andsin iga teema kohta seniste materjalide põhjal lühikese ülevaate, seejärel kõnelesime kuuldust juba üheskoos (vt joonis 3). Illustratiivse ainesena kasutasin

Joonis 3. Teemaõhtute läbiviija Kristiina Praakli kõnelemas maalist „Otepää Valgjärv“ (autor Ferdinand Mõrd, 1971). Foto: Margit Kõiv.

ajaloolisi kaarte, fotosid, ajaleheartikleid, arhiivimaterjale ning rahvusringhäälingu temaatilisi videoklippe (nt Tallinnfilm 1979; ERR 1982). Eraldi võtsime vaatluse alla Peeter Salaku kogutud materjalid.

Ringvaates mõtestan lähemalt teemaõhtute korraldamist, kuid peatun sellelgi, mida uut teemaõhtud andsid. Peatun mõnedel kohtadel, kohanimedel ja taustadel nimede taga ning esiletõstmist väärivate valgjärvelaste tegemistel kohaloo jäädvustamisel.

Teemaõhtute annid

Teemaõhtute suurimaks anniks pean kaardistatud ja täpsustatud kohanimedele, endiste teede ja talukohtade dokumenteerimise kõrval Valgjärve vanemate koolihoonete asukohtade tuvastamist. Teadaolevalt on Valgjärve koolimajad paiknenud vähemalt neljas asukohas – esimesed Kooli, viimane Valgjärve külas. Seni on olnud ebaselge, kus täpsemalt on paiknenud koolihoonetest teine, 1867. aasta oktoobris sisse õnnistatud koolimaja (vt Eesti Postimees 1867). Kohalikus teadmises on selleks peetud „vana koolimaja“ internaadihoone ümbrust. Koolimajadest esimene, nn Vanatare, on paiknenud tänase Kasemäe kinnistul.

Teemaõhtutel ühiselt meediakajastustega tutvudes jõudsin järelduseni, et teise koolimaja asukohaks on ilmsesti olnud maa-ala Saverna–Pilkuse tee veeres tänases Kooli külas. Sellele viitavad tollased meediakajastused, mis Valgjärve kandi tegemisi aktiivselt vahendavad. Nii võib 1899. aasta Olewikust lugeda uue koolimaja ehitusplaanidest (Olewik 1899a), hilisemates numbrites (Olewik 1899b; Olewik 1901; Postimees 1901) aga sellest, kuidas vana koolimaja uueks omanikuks saab Valgjärve Põllumeeste Selts, kes hoone seltsi tarbeks ümber ehitada laseb. Seega võib järeldada, et Valgjärve Põllumeeste Seltsi maja, hilisem Pikajärve rahvamaja, on kas ümber ehitatud kunagisest koolihoonest või rajatud selle kunagisele asukohale.

Valgjärvele rajatav uus koolimaja asub Põllumeeste Seltsile ostetud hoonest u viiesaja meetri kaugusel, asukohas, mida enamik tänastest valgjärvelastest tunneb ja mäletab „vana“ koolimajana. Selles asukohas tegutses kool ligi sada aastat (kuni 1991), kuni koliti kaasaegsesse koolimajja Valgjärve küla mõisapargi servas. Selles kohas ja hoones tegutses Valgjärve põhikool kuni sulgemiseni (2011).

Tulekahjudes hävinenud mälu kohad

Teemaõhtutel osalenud olid üksmeelel selles, et Valgjärve peamisteks looduslikeks sümboliteks on samanimeline järv ja endise mõisapargi massiivsed tammepuud – Valgjärve tammed (vt EELIS). Ehitistest nimetatakse Pikajärve rahvamaja (kuigi kõigil sellega isiklikku sidet pole), „vana“ koolimaja ning Valgjärve mõisa härrastemajast kolhoosikontoriks-kultuurimajaks renoveeritud hoonet. Järv ja tammed elavad praegu oma elu, kõik nimetatud ehitised on aga tulekahjudes hävinenud. Nende jälgi tähistavad maastikel varemed või kunagistele asukohtadele rajatud uusehitised.

Valgjärve Põllumeeste Seltsi hoonest sai sõjajärgselt Pikajärve rahvamaja ning sellest kujunes lähiümbruse seltsi- ja kultuurielu üks tõmbekeskus. Maja hävines 1957. aasta maikuu tulekahjus. Praegu tähistavad aktiivselt tegutsenud seltsi, populaarse rahvamaja ja laadakohta kunagist tegevust põlispuud ja ahervare Saverna–Pilkuse maantee servas. Tulekahju järel maja taastama ei asunud ning tähelepanu koondus paari kilomeetri kaugusel paikneva Valgjärve küla arendamisele majandi keskuseks ja kesk-asulaks. Selle esimeseks hooneks sai Järvesalus paiknenud härrastemaja (viimane omanik oli Alfred von Müller) renoveerimine kolhoosikontoriks-kultuurimajaks.

Valgjärve vana koolimaja hävines 1992. aasta aprillikuu tulekahjus. Pärast tulekahju püüdis nii üks kui teine hoonet taastada. Maja vahetas mitmeid kordi omanikke, kuid lammutati lõplikult 2021. aastal. Praegu viitavad koolimaja asukohale vundamendi jäänused, maastikult on veel äratuntav kooli spordiväljak ja katseaed, osaliselt on säilinud kõrvalhooned.

Valgjärve endine mõisahäärber täitis ka pärast mõisa riigistamist avalikke funktsioone, kuid sai uue hingamise pärast Pikajärve rahvamaja traagilist põlemist. Vahepealsel ajal oli Järvesaluna tuntud endine mõisasüda Ülemaalise Eesti Noorsoo Ühenduse Valgjärve osakonna omandis. Maja toimis piirkonna teise „rahvamajana“ Põllumeeste Seltsi maja kõrval, samuti rajasid noored mõisaparki spordiväljakud ja jooksuringid (vt Sonn 2008). Kuigi kohalik noorsugu tegutses hoones aktiivselt, jäid nad maja ja pargi haldamisega majanduslikult hätta ja tegevus lõpetati (vt Otepää Teataja 1939). Sõja-aastail majutati hoones sõjapõgenikke, üritati ka kultuuritegevust taastada, kuid mingil hetkel jäi maja kuni 1957. aastani tühjalt seisma.

1958. aasta 25. oktoobril avati Valgjärve kolhoosi kontoriks ja kultuurimajaks renoveeritud hoone suure peoga. Ühtlasi oli ehitise näol tegu Otepää rajooni (mille alla Valgjärve sel ajal kuulus) esimese maakultuurimajaga (Raik 1958; vt ka Nurm 1958). Majas oli 200-kohaline saal ning mõnikümmend eriotstarbelist tuba kultuurimaja ja raamatukogu, kolhoosikontori ning sidejaoskonna tarbeks. 1959. aastal kolis uutesse ruumidesse seni endise Hädaoru talu elumajas tegutsenud kolhoosi kontor. Hoone oli kolhoosi kasutuses kuni tegevuse lõpetamiseni (1993). Paar aastat hiljem süttis välgulöögist hoone teine korrus. Härrastemaja endisele asukohale on rajatud uusehitis.

Teemaõhtutel jagatud lugudest järeldub, et ka Valgjärve kolhoosi kontoriks-kultuurimajaks renoveeritud endine härrastemaja on kandnud just majandi ajal valgjärvelaste sotsiaalses ja kultuurilises elus olulist rolli. Meenutatakse majas toimunud aktiivset kultuuritegevust ja taidlusringe ning majandi sünnipäevapidustusi endises mõisapargis.

Mõnedest kohanimedest – Hädaoru, Bürger ja Pürjer

Valgjärve kolhoosi keskasulat asuti välja arendama 1960. aastate alguses. Endistele talumaadele rajati majandi tarbeks viis korrusmaja (kohalikus kõnepruugis eristatakse maju vastavalt ehitamise järjekorrale „esimene“, „teine“, „kolmas“ jne maja), kümmekond eramut ja muid kolhoosi majandustegevuse funktsioone täitvaid ehitisi. 1980ndate teises pooles lisandus „kuuenda“ korruselamuna „mastimaja“ ning viis eramut Valgjärve telemasti-saatejaama töötajaskonnale. Esimese iseseisvuse perioodi aegseid talukohti tähistab keskasulas kolm taluhoonet (praegused Luha, Pärna ja Hädaoru kinnistud).

Kui palusin Valgjärve vanematel elanikel kirjeldada tänase Valgjärve maastikku enne, kui suuresti endistele Hädaoru talu maadele kolhoosi keskasulat rajama hakati, kuuleb kohalikus tartu-võro keeles vastuseks, et „midägi tahn es olõq“. Kirjeldatakse mäepealseid põllumaid, mõni mäletab heinategu, talviseid kelgumägesid või järve äärde loogelnud vankrirada. Vanima elanikkonna teadmises ja mälestustes on Valgjärve „mäepealne“ ala kandud taluperemehe Paul Pürjeri (Bürger) perenime järgi suulises kõnepruugis nimetusi *pürger* ~ *pürjer* ~ *pürjel*. Sama nimetust on lapsepõlves

korduvalt kuulnud artikli autor, viidatuna alale endise söökla-kaupluse kõrval.

Valgjärve keskasula planeerimise ning arendamise kohta leiab tollasest Põlva rajooni ajalehest Koit rohkelt kirjutisi. Ühest neist (Urbanik 1969) leiab viiteid ka Hädaoru talule: „*Ja vähemalt veel üks elamu tehakse siia, endistele Hädaoru maadele. [---] Säärast nime kandis kunagi siin asunud talu. Nime andis talle kõrts, mis kohe tee ääres mehi peibutas.*“

Kohanime Hädaoru tegelik lugu ulatub 19. sajandi lõpukümnenditesse ning sellel on otsene seos keskusest mõnisada meetrit eemal orus paiknenud kõrtsil. Kõrtsi kui „hädaoru“ nimetuse tõi valgjärvelaste ja ümbruskonna teadvusesse Päevalehe asutaja ja ühiskonnategelane, lapse ja noorukina Valgjärvel elanud Georg Eduard Luiga (s 1866), kelle isa Mihkel Luiga oli Valgjärve koolmeister. Oma esimeses kaastöös tollasele Eesti Postimehele vahendab 16-aastane Luiga (vt G. E. Lg. 1882) Valgjärve kandi („W. wallas“) tegemisi, kirjeldades muuhulgas Valgjärve mõisniku Woldemar von Mülleri rajatud vastvalminud kõrtsi olustikku. Luiga, olles kohaliku eluga hästi kursis, kirjeldab kõrtsielu järgmiselt:

Meil on küll wana koolimaja, aga uus kõrts. Kõrts pole weel weerand aastatgi wana, aga siiski on tal nimi „hädaoru kõrts.“ Sinna tulewad nüüd lau ja pühapäewa õhtati ligidalt ja kaugelt noored neiukesed kokku, teadagi et poisid ka ei puudu, teewad säääl tegusid, mida haritud inimesel hale päält waadata ja häbi üles rääkida on, ning laulawad joobnud pääga laule, et, kui säääl sees tahad olla, pead kõrwad kinni toppima. Ka üsna wäikesed kuni 6 aastased poisikesed ja tütarlapsed on siin igapäised, õpiwad teiste, wanemate, käest „ilusaid“ laulusid ja roppe sõnu. Kord küsisiwad kaks last endid koolist kodu, et isa hakkawat surema, nõnda olla teda kõrtsi juures peksetud.

Avaldatud tekst toob noorele Luigale kaasa rohkesti sekeldusi mõisnikuga, nagu Luiga (1926: 24) enda mälestustes värvikalt vahendab. Väidetavalt olla von Mülleri enda pandud nimi kõrtsile Lilleoru. Küll aga nähtub eri dokumentidest (nt kaardid, talu rendi- ja ostu-müügileping), et Paul Pürjeri (Bürger) kinnistut (mille hulka kuulus ka kõrtsiala) on nimetatud kui Hädaorg, Hädaoru ja Lillioru. Samad nimed on dokumenteeritud Tuliste (1935) Valgjärvel tehtud vaatlusmärkmetses. Lisaks Luiga ja mõisnik Mülleri kõrtsiloole vahendab Tuliste Hädaoru nime päritolu kohta kohapeal kuulnud teistki lugu:

Korra sõitnud keegi rändur Tartust ja tahtnud Valgjärve mõisa sõita. Aga orust läbi sõites ööpimeduses eksinud orus kogu aeg edasi-tagasi ja alles hommikul walgenedes pääsenud minema. Siis mees südame täiega lausunud: „On ikka üks kuradi hädaorg küll“. Ja nii teda hiljem rahwas nimetama hakkaski.

Kõrtsi varasemale asukohale rajas Valgjärve kolhoos ehitusmaterjalide lao. Kõrtsi asukoht Saverna–Pilkuse maanteel Saverna–Valgjärve–Krüüdneri teede ristumiskohas on kohana äratuntav.

Mõnedest isikutest – Peeter Salak, Välimägi ja Salaku mägi

Hädaoru kõrtsi kunagisest asukohast mõnisada meetrit Saverna–Pilkuse maanteed mööda Saverna suunas sõites kulgeb tee üle Valgjärve küla ühe kõrgema tipu, Välimäe (205,4 m). Kohalikus suulises kasutuses kuuleb mäele viidates ka perenimest Salak tuletatult nime Salaku mägi. Nii et nagu Peeter Salak on oma käsikirjaga andnud paljudele Valgjärve paikadele nime, näo ja loo, on Salaku perenimi vähemasti Valgjärve vanema elanikkonna teadvuses kinnistunud ka Valgjärve ühele tipule, Salaku ja tema venna, graafiku ja maalikunstniku Märt Laarmani talukohale Välimäel. Laarmanide pere teine talukoht Valgjärvel kandis nimetust Mustsaare ~ Mustassaare.

Peeter Salaku – või ka Salaku Piit're (snd Laarman, 1898–1963) nimi ei vaja Valgjärve vanema elanikkonna seas tutvustamist. Vähem võib aga olla teada kahekümnendate eluaastate alguses Valgjärvele jõudnud Peeter Salaku hindamatu tegevus Valgjärve ja naaberkülade lähiajaloo ja kohapärimuse talletamisel.

Peeter Salak töötas Valgjärve kolhoosis ametnikuga, kuid asus käsikirjal olevate märkmete järgi 1950ndate alguses kirja panema Valgjärve küla lugu. Salaku käsikiri „Pilk Valgjärve minevikku“ (Salak, s. a.) sisaldab 140 lehel ülestähendusi kohalikelt elanikelt, ajalehe väljalõikeid ning arhiividokumentidest kirja pandut. Salaku tähelepanu on pälvinud küla lähiümbrus: tänane Valgjärve, Pikareinu, Mäha, Kooli, Tamme, osalt ka Abissaare (Kavatsi asundus). Salaku temaatiliselt mitmekesine käsikiri sisaldab kohapärimust, pere- ja kohanimesid, lähikonna mõisate (Valgjärve, Pikajärve, Tamme, Saverna) ajalugu, talude päriseksostmist, elanike mälestusi mõisnikest, kultuuri- ja hariduselu kirjeldusi.

Nagu vanemad elanikud mäletavad, kogus Salak lisaks suulisele pärimusele ka esemelist ainet ning juhtis Pikajärve rahvamajas tegutsenud kodulooringi. Kogutut hoiustas ta rahvamajja loodud pisikeses koduloorurgas. Paraku hävinesid kõik Salaku materjalid rahvamaja tulekahjus.

Peeter Salaku tegevusest vähem tähtis pole tema venna Märt Laarmani ning õe Linda Viidingu (snd Laarman) oma. Noor Linda Viiding lõi kümne aasta jooksul aktiivselt kaasa Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse Valgjärve osakonna tegevuses ning avaldas mitmeid artikleid Valgjärve raku-kese tegevuse kohta. Vend Märt Laarman on graafiku ja maalikunstnikuna jäädvustanud mitmeid valgjärvelaste silmis tänini olulisi kohatähendust kandvaid maastikuobjekte nagu Valgjärv või Valgjärve tammed. Muuseas, valgjärvelaste kõnepruugis viidatakse fraasides „tamme all“ või „tamme alla minema“ just järve lõunakaldal mõisapargi servas paiknevale massiivsele tammele.

Valgjärvelaste traditsioonides ja vaba aja tegevuste juures on järveäärsetel tammedel alati olnud eriline koht. Tammede juurest kulgevad vanad mõisateed, praegused jooksu- ja suusarajad. Ja nagu võib lugeda kahe valgjärvelase – Nõo Keskkooli ja Realgümnaasiumi kauaaegse direktori Kaljo Aigro ja Elva sporditegelase Richard Antoni – mälestustest (vt Sonn 2008, eriti 46–49), on tammedest suurim olnud Eesti esimese iseseisvuse ajal pühaliku töötuse andmise koht ümberkaudsete Kaitseliidu noorteorganisatsiooni Noorte Kotkaste seas.

Lõpetuseks

Valgjärve teemaõhtutel osalenud Valgjärve küla elanikud andsid hindamatu panuse Valgjärve küla kohaloo talletamisse. Teemaõhtutel kõlanud lood algavad küll isiklikest mälestustest, kuid ühiselt jagatuna kujunevad neist lood, mis hoiavad alal kogukonna ühiseid kogemusi, teadmisi ja tähendusi. Ja laiemas plaanis pole ju mõte üksnes selles, millest ja kellest räägitakse, vaid selles, kuidas ühiste lugude ja tegevuste kaudu kujunevad ja kinnistuvad kohaga seotud teadmised, enesemääratlused ja kohaidentiteedid. Ühiselt meenutatud lood ning üksteisega dialoogis olemine annab mitmekülgsema pildi kohalikust kultuuripärandist ning eluolust, avardab teemakäsitlusi, lisab uusi kihte ning vaatenurki. Sel kõigel on tähendus kohaloo talletamisel. Autori siiras tänu kuulub kõigile teemaõhtutel osalenuitele.

Kirjandus

- Allikas, Õie (toim) 1971.** Valgjärve koolitäre lood. Valgjärve 8-kl. kooli kirjanduslik almanahh. Tallinn: Eesti Raamat.
- Eesti Postimees 1867** = Wörro maakonnast. [Ued kolimaead.] – Eesti Postimees ehk Näddalaleht ma- ja linnarahwale, nr 46, 15. november, 364.
- G. E. Lg. 1882 = Georg Eduard Luiga 1882.** Võru maakonnast. – Eesti Postimees, nr 9, 24. veebruar, 3.
- Luiga, Georg Eduard 1926.** Ajakirjanduslik protsess vallakohtus. Mälestusi ühe ajakirjaniku saamispäevilt. – Õitsituled. Eesti ajakirjanikkude album, koguteos V. Toim Paul Olak. Eesti Ajakirjanikkude Liit, 21–25.
- Nurm, A. 1958.** Valmib Valgjärve kultuurimaja. – Kommunismi Lipp. EKP Otepää Rajoonikomitee ja Otepää Rajooni TSN häälekandja, nr 89 (1154), 31. juuli, 2.
- Olewik 1899a** = Kuulutus. – Olewik, nr 11, 16. märts, 259.
- Olewik 1899b** = Tööpöld. Walgjärve Pöllumeeste seltsist. – Olewik, nr 14, 6. aprill 1899, 321.
- Olewik 1901** = Tööpöld. Walgjärve põllumeeste seltsi koosolek 16. jan. – Olewik, nr 5, 30. jaanuar, 108–109.
- Otepää Teataja 1939** = Valgjärve rahvamaja suleti. – Otepää Teataja, nr 14, 6. aprill, 3.
- Postimees 1901** = Kodumaalt. – Postimees, nr 216, 24. september, 5.
- Praakli, Kristiina; Pire Teras 2023.** Valgjärvest, kohanimest ja selle hääldusest valgjärvelaste keelepruugis. – Pühendusteos Karl Pajusalule 60. sünnipäevaks. Toim Eva Saar, Miina Norvik, Eva Velsker. (Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskuse aastaraamat XXI–XXII.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 64–84.
- Raik, A. 1958.** Uus kultuurimaja. – Kommunismi Lipp. EKP Otepää Rajoonikomitee ja Otepää Rajooni TSN häälekandja, nr 127 (1192), 28. oktoober, 4.
- Sonn, Ville 2008.** Richard Anton. Elva raudne spordihing. Elva: Elva Linnavalitsus.
- Toomet, Olev (peatoim) 1990.** Valgjärve koolitäre lood II. Valgjärve 8-kl. kooli kirjanduslik-kodulooline almanahh. Tallinn: Eesti Raamat.
- Tuliste, A. T. 1935.** Waatluspunkti märkmik. – Elu. Võru-Valga-Petserimaa töörahva häälekandja, nr 48 (957), 14. juuni, 3.
- Urbanik, L. 1969.** Märkmeid Valgjärve mailt. – Koit, nr 125 (2874), 25. oktoober, 2.

Arhiivimaterjalid ja andmebaasid

EELIS = Valgjärve tammed. Eesti Looduse infosüsteem. Keskkonnaagentuur. <https://eelis.ee/ala/540>.

ERR 1982 = Viljaveski Valgjärve. Saadete algmaterjalid 16mm filmilt: 1. – Eesti Rahvusringhäälingu arhiiv. <https://arhiiv.err.ee/video/vaata/viljaveski-valgjarve>.

Salak, s. a. = Peeter Salak. Pilk Valgjärve minevikku. Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Kultuurilooline Arhiiv: EKM EKLA, f 169, m 124: 1.

Tallinnfilm 1979 = Maaparandus kuppelaladel. – Tallinnfilm, 1979. Arkaader, Eesti Filmi Instituut, Rahvusarhiiv. <https://arkaader.ee/landing/bc/rHczO7kKn1/pbOiQf-MOLr/Jv6a2JnXGPS?fbclid=IwAR1sZfhrQJnGrZEFc3shT9q1dn5eQw5lv6DyRqoq0dclsox48e30fGtAtz0>.

Kristiina Praakli: How to remember a place: theme nights in Valgjärve

This article discusses the theme nights held in the village of Valgjärve in Old Võromaa in the spring of 2024 with the participation of local residents. Theme nights are a form of oral discussion that took place in Valgjärve with the aim of preserving local stories, offering the residents of Valgjärve village a valuable opportunity to supplement the material previously collected by the author of the article. The stories told at the theme nights begin as personal memories, but when shared, they become stories that preserve the community's shared experiences, knowledge, and meanings. The stories remembered together and the dialogue between participants provide a more multifaceted picture of the local cultural heritage and way of life, broadening the discussion and adding new layers and perspectives. All those who participated in the theme nights made an invaluable contribution to preserving the local history of Valgjärve village. The author would like to thank everyone who participated in the theme nights.

Kristiina Praakli: Kuis mälehtëäq kotust: teemaõdaguq Valgjärvel

Kirotusõn silmätäs Vana-Võromaa Valgjärve külä inemiisi 2024. aastaga keväjä teemaõdakit. Teemaõdaguq ommaq üts suusõnalidsõ arotusõ muudõ. Valgjärvel tetti naid kotusõjuttõ korjamisõs ni seo artikli kirotaja sai nail õdakil küläinemiisi käest tenoväärset api uma jo inne kořadu ainõ tävvendämises vahtsidõ tiidmiisiga. Teemaõdakil kõlanuq luuq nakkasõq pääle inemiisi mälehtëüisist, a ku noid om tõõnõttöõsõlõ jaet, kujonõsõq noist luuq, miä hoitvaq alalõ kogokunna ütitsit kogõmuisi, tiidmiisi ja tähendüisi. Üten miilde tulõtõduq luuq ni tõõnõttöõsõga katõkõnnõn olõminõ and mitmõkõlgsembä pildi paigapäälitsest kultuuriperändüsest ni elost-olost, laendas teemakaehuisi, luu manõq vahtsit kõrdo ni kaemisnukkõ. Kõik teemaõdakil olnuq anniq suurõ ja kalli tävvendüse Valgjärve külä kotusõluu ülestähendämiste. Kirotaja tennäs kõiki, kiä teemaõdakil käveq!